Ks. prof. dr hab. Antoni Dębiński
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

RECENZJA
osiągnięć naukowych oraz aktywności naukowej
Dr Jadwigi Potrzeszcz
w ramach postępowania habilitacyjnego

Podstawę prawną niniejszej recenzji stanowi ustawa z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach naukowych i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. Nr 65, poz. 595 z późn. zm.; dalej: Ustawa), rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011 r. w sprawie kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego (Dz. U. Nr 196, poz. 1165; dalej: Rozporządzenie) oraz rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 22 września 2011 r. w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzania czynności w przewodach doktorskich, w postępowaniu habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora (Dz. U. Nr 204, poz. 1200).

Zgodnie z art. 16 ust. 1 Ustawy: „Do postępowania habilitacyjnego może zostać dopuszczona osoba, która posiada stopień doktora oraz osiągnięcia naukowe lub artystyczne, uzyskane po otrzymaniu stopnia doktora, stanowiące znaczny wkład autora w rozwój określonej dyscypliny naukowej lub artystycznej oraz wykazuje się istotną aktywnością naukową lub artystyczną". Natomiast art. 16 ust. 4 Ustawy stanowi: „Minister właściwy do spraw szkolnictwa wyższego określi, w drodze rozporządzenia, kryteria oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego, biorąc pod uwagę osiągnięcia naukowo-badawcze w dziedzinach nauki i sztuki lub obszarach wiedzy, współpracę międzynarodową, dorobek dydaktyczny i popularyzatorski oraz uzyskane nagrody".

Zadaniem recenzenta jest – zgodnie z art. 18a ust. 7 Ustawy – ocena, „czy osiągnięcia naukowe wnioskodawcy spełniają kryteria określone w art. 16". Realizując to zadanie zweryfikuję najpierw, czy Habilitantka spełnia wymóg posiadania stopnia naukowego doktora, następnie dokonam oceny, czy jej osiągnięcia naukowe uzyskane po

otrzymaniu stopnia doktora stanowią znaczny wkład w rozwój nauk prawnych w zakresie prawa, a w szczególności w zakresie teorii i filozofii prawa oraz czy dr Jadwiga Potrzeszcz wykazuje się istotną aktywnością naukową. W swojej ocenie odniosę się do kryteriów określonych w Rozporządzeniu, a mianowicie do kryteriów oceny w zakresie osiągnięć naukowo-badawczych Habilitantki oraz w zakresie jej dorobku dydaktycznego, popularyzatorskiego i współpracy międzynarodowej.

I. Wymóg posiadania przez Habilitantkę stopnia naukowego doktora

Dr Jadwiga Potrzeszcz posiada wielokierunkowe wykształcenie humanistyczne. Po ukończeniu II Liceum Ogólnokształcącego im. Adama Mickiewicza w Skarżysku Kamiennej i zdaniu matury (1989 r.) kształciła się w Studium Nauczycielskim w Końskich, uzyskując w 1991 roku uprawnienia do wykonywania zawodu nauczyciela (specjalność: nauczanie początkowe). Następnie studiowała filologię polską na Wydziale Humanistycznym Wyższej Szkoły Pedagogicznej im. Jana Kochanowskiego w Kielcach, uzyskując w 1996 roku dyplom magistra filologii polskiej.

Studia prawnicze podjęła w 1997 roku na Wydziale Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, uzyskując w 2001 roku dyplom, z wynikiem bardzo dobrym, potwierdzający uzyskanie tytułu magistra prawa, na podstawie pracy magisterskiej napisanej na seminarium z Filozofii prawa pod kierunkiem ks. prof. Antoniego Kościa SVD: *Filozoficzne podstawy praw człowieka w Konstytucji RP z 1997 roku.*

Od 2001 roku Habilitantka jest związana zawodowo z Wydziałem Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, pracując najpierw przez rok jako doktorant stypendysta, a następnie od 2002 roku jako asystent zatrudniony w Katedrze Filozofii Prawa (obecna nazwa: Katedra Teorii i Filozofii Prawa), zaś od 2006 roku pracuje na stanowisku adiunkta w tej Katedrze. Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II nieprzerwanie od roku 2002 jest dla dr Jadwigi Potrzeszcz jedynym miejscem pracy.

Rozprawę doktorską *Rozumienie idei prawa w orzecznictwie polskiego Trybunału Konstytucyjnego* Habilitantka napisała pod opieką naukową ks. prof. Antoniego Kościa SVD. Publiczna obrona doktoratu odbyła się 13 czerwca 2005 roku. Rozprawa doktorska

została wysoko oceniona przez recenzentów, a Komisja podjęła jednogłośnie decyzję o wystąpieniu do Rady Wydziału Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji KUL z wnioskiem o nadanie mgr Jadwidze Potrzeszcz stopnia doktora nauk prawnych w zakresie prawa. Rada Wydziału w dniu 21 czerwca 2005 roku nadała mgr Jadwidze Potrzeszcz stopień naukowy doktora nauk prawnych w zakresie prawa. Ponadto Rada Wydziału poparła wniosek o zgłoszenie rozprawy doktorskiej Habilitantki do udziału w XLI Konkursie „Państwa i Prawa".

Należy zatem stwierdzić, że Habilitantka spełnia pierwszy z ustawowych wymogów, a mianowicie posiada stopień naukowy doktora.

II. Ocena osiągnięcia naukowego określonego w art. 16 ust. 2 pkt 1 Ustawy, wskazanego przez Habilitantkę

Zgodnie z brzmieniem art. 16 ust. 2 Ustawy, „Osiągnięcie, o którym mowa w ust. 1, może stanowić:

1) dzieło opublikowane w całości lub w zasadniczej części, albo jednotematyczny cykl publikacji;

2) zrealizowane oryginalne osiągnięcie projektowe, konstrukcyjne, technologiczne lub artystyczne;

3) część pracy zbiorowej, jeżeli opracowanie wydzielonego zagadnienia jest indywidualnym wkładem osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego".

Dr Jadwiga Potrzeszcz wskazała, jako osiągnięcie naukowe wynikające z art. 16 ust. 2 Ustawy, jedno autorską monografię: *Bezpieczeństwo prawne z perspektywy filozofii prawa*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2013, ss. 480.

Przystępując do oceny, czy rozprawa habilitacyjna dr Jadwigi Potrzeszcz stanowi znaczny wkład w rozwój nauk prawnych w zakresie prawa, a w szczególności w zakresie teorii i filozofii prawa, chciałbym podkreślić, że problematyka bezpieczeństwa prawnego w polskiej literaturze prawniczej nie była dotychczas przedmiotem żadnego monograficznego opracowania. W pojawiających się incydentalne wzmiankach na temat bezpieczeństwa prawnego (często utożsamianego z pewnością prawa) nie tylko w literaturze teoretyczno prawnej, ale także z zakresu poszczególnych dogmatyk

prawniczych, nie podjęto dotychczas próby kompleksowego opracowania tego pojęcia. Monografia Dr Jadwigi Potrzeszcz stanowi pierwsze w polskiej literaturze prawniczej tak kompleksowe i wszechstronne opracowanie pojęcia bezpieczeństwa prawnego. Należy zarazem podkreślić doniosłość i aktualność podjętego tematu – ważnego zarówno z teoretycznego, jak i praktycznego punktu widzenia. Bezpieczeństwo prawne jest bowiem bardzo ważną wartością związaną z każdą dziedziną prawa, zarówno na etapie jego tworzenia, jak i stosowania.

Autorka we Wstępie jasno określa główny cel badawczy, którym jest udzielenie odpowiedzi na pytanie: Co to jest bezpieczeństwo prawne? (s. 16). Odpowiedzi na tak postawione pytanie udziela w sposób jasny i precyzyjny, a zarazem oryginalny i twórczy (s. 271-274, s. 405-407). Zatem główny cel badawczy został w pełni osiągnięty.

Osiągnięcie celu badawczego było możliwe dzięki trafnie dobranym metodom badawczym, „wśród których ważną rolę odgrywa metoda logiczno-językowa, komparatystyczna, aksjologiczna oraz hermeneutyka prawnicza, obejmująca problemy tworzenia, interpretacji oraz stosowania prawa" (s. 19). Układ treści i konstrukcja poszczególnych rozdziałów monografii są przejrzyste, logiczne i metodologicznie poprawne.

W rozdziale I – *Naturalne prawo człowieka do bezpieczeństwa* – Autorka wyjaśnia najpierw pojęcie bezpieczeństwa (s. 25-38), po czym, sięgając do dorobku współczesnej psychologii i socjologii, trafnie wskazuje na ugruntowaną w naturze ludzkiej potrzebę bezpieczeństwa i jej znaczenie w życiu społecznym człowieka (s. 38-45). Na podstawie poczynionych ustaleń Autorka formułuje następnie wiele oryginalnych i ważnych twierdzeń na temat bezpieczeństwa jako prawa człowieka, poszukując także normatywnego odzwierciedlenia naturalnego prawa człowieka do bezpieczeństwa w przepisach Konstytucji RP oraz w prawie międzynarodowym i europejskim (s. 46-65).

W rozdziale II – *Bezpieczeństwo człowieka jako cel i funkcja państwa* – Autorka przyjmując założenie, że „naturalne prawo człowieka do bezpieczeństwa, wynikające z jego potrzeby bezpieczeństwa, może i powinno znaleźć swoją ochronę w państwie jako politycznej formie egzystencji istniejącej w nim wspólnoty" (s. 152). Przekonująco uzasadnia, że właściwym celem i funkcją państwa jest zapewnienie bezpieczeństwa nie tylko swoim obywatelom, ale także wszystkim ludziom przebywającym na jego terytorium. Ponieważ problematyka celu i funkcji państwa budzi wiele kontrowersji w doktrynie, Autorka ustosunkowała się do wielu spornych kwestii, jasno prezentując swoje

stanowisko i polemiczne poglądy. Wyróżniła przy tym płaszczyznę opisową i płaszczyznę normatywną formułowania twierdzeń na temat celów państwa (s. 70-73), ustosunkowała się do kwestii relatywizmu i uniwersalizmu wartości w kontekście uzasadniania bezpieczeństwa człowieka jako celu państwa (s. 73-74), a także rozważyła problem gwarancji bezpieczeństwa człowieka w kontekście reżimu politycznego (s. 75-78). Bardzo wartościowe są także rozważania dotyczące bezpieczeństwa człowieka w relacji do dobra wspólnego jako celu państwa (s. 82-87) oraz bezpieczeństwa człowieka w teoriach genezy państwa (s. 87-112). Rozważania dotyczące standardów państwa prawa, a w szczególności zasady ochrony zaufania do państwa i do stanowionego przez nie prawa stanowią logiczne przejście na płaszczyznę porządku prawnego i w uzasadniony metodologicznie sposób pozwalają Autorce na przystąpienie do bezpośredniej realizacji przyjętego celu badawczego. Z tego punktu widzenia kluczową rolę pełni obszerny rozdział III – *Bezpieczeństwo prawne jako funkcja porządku prawnego* (s. 155-278).

W moim przekonaniu niezwykle interesujące są przemyślenia Habilitantki na temat prawno naturalnych podstaw porządku i bezpieczeństwa prawnego. Rozważania o prawie naturalnym wnoszą interesujące treści do polskiej doktryny, a w szczególności do teorii i filozofii prawa. Uznanie prawno naturalnego charakteru roszczenia do bezpieczeństwa prawnego (s. 214-223) jest czymś zupełnie nowym na gruncie polskiej doktryny prawa.

Zaproponowane przez Dr Potrzeszcz rozróżnienie pojęcia bezpieczeństwa prawnego od pojęcia pewności prawa oraz określenie ich wzajemnej relacji jako relacji celu i środka ma fundamentalne znaczenie, ponieważ – jak trafnie argumentuje Autorka – pozwala określić bezpieczeństwo prawne jako wartość samą w sobie, bezpośrednio związaną z naturalną potrzebą człowieka do bezpieczeństwa. Tak rozumiane bezpieczeństwo prawne zawsze powinno być chronione i urzeczywistniane. Natomiast pewność prawa jako wartość instrumentalna „zasługuje na ochronę jedynie w przypadku spełniania swojej właściwej funkcji, którą jest urzeczywistnianie bezpieczeństwa prawnego człowieka" (s. 276). Przekonująco brzmią jej stwierdzenia, że „niedostrzeganie różnicy pomiędzy bezpieczeństwem prawnym a pewnością prawa może prowadzić do niedostrzegania także różnicy pomiędzy wartością godną ochrony jako wartość sama w sobie (tu: bezpieczeństwo prawne) a wartością godną ochrony jako wartość instrumentalna (tu: pewność prawa). W skrajnym przypadku może nawet dojść do traktowania pewności prawa jako wartości samej w sobie, niezależnie od tego, czy prowadzi do bezpieczeństwa prawnego" (s. 276-277).

Za niezwykle istotne i oryginalne uznaję dokonane przez Dr Jadwigę Potrzeszcz rozróżnienie idei bezpieczeństwa prawnego, której źródłem jest prawo naturalne (prawo rozumu) oraz urzeczywistnianie tej idei za pomocą środków prawnych (s. 271). Podejmując się dalszego precyzowania pojęcia bezpieczeństwa prawnego Autorka proponuje, aby urzeczywistnianie idei bezpieczeństwa prawnego (z natury rzeczy niedoskonałe) rozumieć w dwojaki sposób: „1) bezpieczeństwo prawne w sensie obiektywnym jako stan osiągany przy pomocy prawa pozytywnego, w którym podstawowe dobra życiowe człowieka i jego interesy są zabezpieczone na odpowiednim poziomie oraz 2) bezpieczeństwo prawne w sensie subiektywnym (inaczej: poczucie bezpieczeństwa prawnego). Bezpieczeństwo prawne w sensie subiektywnym może występować jako: 1) poczucie bezpieczeństwa prawnego wsparte na racjonalnych podstawach, w szczególności rzetelnej wiedzy na temat treści prawa, sposobów jego wykładni i stosowania oraz 2) poczucie bezpieczeństwa prawnego wsparte jedynie na (czasem zbyt daleko idącym) zaufaniu do stanowionego prawa" (s. 278).

W rozdziale IV – *Bezpieczeństwo prawne a sprawiedliwość* – został podjęty „odwieczny" problem filozoficzno prawny dotyczący określenia relacji pomiędzy dwiema fundamentalnymi wartościami prawa stanowionego. Celem podjętych rozważań ma być w założeniu Autorki „wyraźniejsze określenie pojęcia i znaczenia samego bezpieczeństwa prawnego" (s. 278). Cel ten osiągnęła przede wszystkim poprzez skonfrontowanie pojęcia bezpieczeństwa prawnego z konsekwencjami płynącymi z sensu formuły: *lex iniusta non est lex*. Formułuje przy tym wiele ` oryginalnych i polemicznych poglądów. Dochodzi do wniosku, że „w przypadku, gdy prawo pozytywne, zamiast dawać ludziom poczucie bezpieczeństwa prawnego, samo staje się zagrożeniem dla ich podstawowych dóbr życiowych, jedynym rozsądnym wyjściem jest kierowanie się wskazaniami rozumu praktycznego. W sytuacji tak ekstremalnej niesprawiedliwości prawa pozytywnego, że ono samo zagraża człowiekowi, funkcję bezpieczeństwa przejmuje z konieczności prawo naturalne (prawo rozumu)" (s. 329).

Bardzo interesująco przedstawiają się także rozważania Dr Potrzeszcz na temat związku sprawiedliwości z funkcjonowaniem rozumu praktycznego (s. 280-299), a także sprawiedliwości jako następstwa prawa (s. 299-305). Wbrew utrwalonemu w doktrynie traktowaniu bezpieczeństwa prawnego i sprawiedliwości jako wartości antynomicznych dostrzega ona możliwość ich wzajemnego współdziałania i umacniania, podkreślając, że „bezpieczeństwo prawne może zaistnieć jedynie w sytuacji, w której człowiek ma

zagwarantowane przez autorytet tworzący i stosujący prawo zaufanie, że zostanie mu przydzielone jego prawo (*ius*) z immanentną sprawiedliwością i słusznością, nie zaś jedynie stosowana będzie wobec niego w sposób bezduszny litera prawa (*lex*)" (s. 354).

Dr Jadwiga Potrzeszcz nie tylko określiła, co to jest bezpieczeństwo prawne, ale także wskazała możliwości praktycznego wykorzystania wypracowanego pojęcia. Poświęciła temu rozdział V – *Bezpieczeństwo prawne w praktyce – wybrane przykłady z dziedziny tworzenia i stosowania prawa.* Sięgając po liczne przykłady orzecznictwa polskiego Trybunału Konstytucyjnego, Sądu Najwyższego i Naczelnego Sądu Administracyjnego wykazała z jednej strony, że odpowiedź na pytanie, co to jest bezpieczeństwo prawne, daje naszym najwyższym sądom pożyteczne instrumentarium, z drugiej strony wykazała niedomagania naszego porządku prawnego pod względem gwarancji bezpieczeństwa prawnego na przykładzie problemów związanych ze stosowaniem prawa podatkowego. Według mojej oceny monografia dr Jadwigi Potrzeszcz stanowi bardzo dobry przykład na praktyczną użyteczność myśli teoretyczno- i filozoficzno prawnej.

Po lekturze przedłożonej rozprawy habilitacyjnej należy sformułować wniosek, że praca napisana jest na bardzo wysokim poziomie, zarówno pod względem merytorycznym, jak i formalnym. Oceniając stronę formalną warto podkreślić, że monografia napisana jest jasno i klarownie, bezbłędnie językowo. Została również opatrzona aparatem naukowym zawierającym nie tylko przypisy i obszerną bibliografię obejmującą wykaz źródeł i cytowanej literatury, ale także zawiera indeks osób, co w przypadku tego typu rozpraw powinno być obowiązującym standardem. Ponadto opatrzona jest streszczeniem i spisem treści w języku angielskim.

Rozprawa napisana jest bardzo solidnie. W zamieszczonych po każdym rozdziale podsumowaniach oraz w zakończeniu Autorka jasno formułuje najważniejsze wnioski badawcze, co sprawia, że praca jest logicznie spójna, mimo że przedmiot rozważań jest złożony i wieloaspektowy. Problematyka bezpieczeństwa prawnego jest skomplikowana i trudna do teoretycznego opracowania. Z pewnością jest to jeden z powodów, dla których brakowało dotychczas w polskiej literaturze prawniczej monografii na ten temat, pomimo jego wielkiej doniosłości i praktycznego znaczenia. Autorka podejmując zadanie opracowania autorskiej koncepcji bezpieczeństwa prawnego wykazała się dojrzałością naukowo-badawczą i znakomitym warsztatem naukowym. Świadczy o tym także

znajomość obszernej literatury przedmiotu, zarówno polskiej jak i obcojęzycznej, szczególnie niemieckiej i angielskiej.

W świetle powyższego, wyrażam opinię, że monografia Dr Jadwigi Potrzeszcz, *Bezpieczeństwo prawne z perspektywy filozofii prawa*, spełnia w stopniu najwyższym wymogi określone w art. 16 ust. 1 Ustawy, stanowiąc znaczny wkład Autorki w rozwój nauk prawnych w zakresie prawa, a w szczególności w zakresie teorii i filozofii prawa. Ponadto świadczy o posiadaniu przez Dr Jadwigę Potrzeszcz kwalifikacji do samodzielnej pracy naukowo-badawczej.

III. Ocena pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych Habilitantki

Dotychczasowy dorobek naukowy Dr Jadwigi Potrzeszcz jest znaczący. Imponuje zarówno pod względem ilościowym, jak i jakościowym. Obejmuje łącznie 124 publikacje, w tym 10 złożonych do druku. Na już opublikowane 114 prac składają się: 2 monografie (w tym rozprawa habilitacyjna), 2 podręczniki akademickie (w tym 1 opublikowany przed uzyskaniem stopnia doktora), 1 redakcja naukowa monografii, 16 rozdziałów i artykułów w monografiach (w tym 1 opublikowany przed uzyskaniem stopnia doktora), 22 artykuły naukowe w czasopismach (w tym 5 opublikowanych przed uzyskaniem stopnia doktora), 33 hasła encyklopedyczne, 12 recenzji naukowych w czasopismach, 4 sprawozdania naukowe w czasopismach, 12 pozycji bibliografii prawniczej opublikowanej w czasopismach i monografiach, 3 tłumaczenia artykułów w czasopismach, 7 drobnych prac (w tym 1 przed uzyskaniem stopnia doktora). Po uzyskaniu stopnia doktora Habilitantka znacznie wzbogaciła swój dorobek naukowy publikując łącznie 106 prac naukowych (w tym w języku angielskim, publikowane za granicą) w stosunkowo krótkim okresie czasu liczonym od 22 czerwca 2005 roku do 27 listopada 2013 roku. Niewątpliwie już same te liczby świadczą o istotnej aktywności naukowej Habilitantki. Walor merytoryczny publikacji pozwala stwierdzić, że Habilitantka posiada znaczący dorobek naukowy osiągnięty po uzyskaniu stopnia doktora.

Publikacje Dr Jadwigi Potrzeszcz ukazują się w renomowanych czasopismach prawniczych o zasięgu ogólnopolskim, a nawet międzynarodowym, takich jak: „Przegląd Sejmowy", „Państwo i Prawo", „Review of Comparative Law", „Archiwum Filozofii Prawa i Filozofii Społecznej", „Teka Komisji Prawniczej – Oddział PAN w Lublinie", „Prawo i Więź", „Forum Prawnicze", „Studia Prawnicze KUL", „Roczniki Nauk

Prawnych", „Prawo – Administracja – Kościół", „Metryka". Dr Jadwiga Potrzeszcz publikuje także w profesjonalnych wydawnictwach, takich jak: Kantor Wydawniczy Zakamycze, Wydawnictwo C. H. Beck, Wydawnictwo KUL, Towarzystwo Naukowe KUL, Polskie Towarzystwo Tomasza z Akwinu, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Oficyna Wydawnicza Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie.

W ramach swoich zainteresowań i osiągnięć naukowych mieszczących się w zakresie teorii i filozofii prawa Dr Potrzeszcz wyodrębniła 10 następujących obszarów problemowych: 1. Idea prawa i jej urzeczywistnianie w orzecznictwie polskiego Trybunału Konstytucyjnego jako metoda dochodzenia do słusznego prawa; aksjologia orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego. 2. „Formuła Radbrucha" w kontekście neotomistycznej filozofii prawa. 3. Niepozytywistyczna koncepcja prawa a poglądy prawnonaturalistów; relacja prawa pozytywnego do prawa naturalnego. 4. Zewnętrzna integracja teorii i filozofii prawa, w szczególności znaczenie osiągnięć nauk kognitywnych w określaniu relacji prawa i moralności. 5. Natura człowieka we współczesnych koncepcjach prawa oraz w koncepcji praw człowieka; godność człowieka. 6. Oddziaływanie psychologicznej teorii prawa Leona Petrażyckiego na polską myśl prawniczą i społeczną. 7. Myśl społeczno-polityczna i ekonomiczna; etyka w gospodarce; filozofia społeczna. 8. Problemy metodologiczne i metaprzedmiotowe teorii i filozofii prawa. 9. Biogramy i sylwetki twórcze przedstawicieli polskiej i światowej teorii i filozofii prawa. 10. Polska bibliografia prawnicza.

Jak wynika z powyższego wyliczenia oraz dokonanej przeze mnie jego pozytywnej weryfikacji, Dr Jadwiga Potrzeszcz podejmuje w swoich badaniach naukowych bardzo ważne i aktualne problemy, które znajdują się w samym centrum zainteresowań teorii i filozofii prawa, a także mają istotne znaczenie w innych gałęziach prawa. W każdym z wymienionych obszarów problemowych Habilitantka ma swój znaczący wkład. Publikacje są wartościowe, obszerne treściowo (według mojej wiedzy ilość stron opublikowanych rozdziałów i artykułów w monografiach wynosi łącznie 219; ilość stron opublikowanych artykułów naukowych wynosi łącznie 344; zaś ilość stron bibliografii prawniczej wynosi łącznie 400) i odznaczają się wysokim poziomem naukowym. Podobnie jak w monografiach, tak również w artykułach naukowych Habilitantka w sposób nowatorski formułuje i rozwiązuje problemy naukowe.

W mojej ocenie szczególnie wartościowe są publikacje Habilitantki dotyczące nowego spojrzenia na prawo naturalne, z wykorzystaniem współczesnych badań w ramach nauk kognitywnych (np. *Uniwersalna gramatyka moralności i prawa*, „Forum Prawnicze" 2011, nr 4-5 (6-7), s. 30-45; *Mentalistyczna etyka i jej aplikacja do prawa*, „Teka Komisji Prawniczej PAN Oddział w Lublinie" 2011, t. IV, s.118-132). Bardzo ciekawe wyniki badań naukowych przedstawiła w obszernym artykule *„Formuła Radbrucha" a „formuła Cathreina"* („Roczniki Nauk Prawnych", 21 (2011), nr 2, s. 7-40). Wniosła także duży wkład w budowanie niepozytywistycznej koncepcji prawa w kontekście poglądów neotomistów (np. *Filozofia prawa Czesława Martyniaka w kontekście współczesnej dyskusji wokół paradygmatu niepozytywistycznej koncepcji prawa*, „Roczniki Nauk Prawnych", 20 (2010), nr 2, s. 17-35; *Aksjologia prawa w ujęciu Czesława Martyniaka i Arthura F. Utza*, w: O. Nawrot, S. Sykuna, J. Zajadło (red.), *Konwergencja czy dywergencja kultur i systemów prawnych?*, Wydawnictwo C. H. Beck, Warszawa 2012, s. 266-274; *Przydatność niepozytywistycznej koncepcji prawa w procesie dochodzenia do słusznego prawa przez Trybunał Konstytucyjny*, „Przegląd Sejmowy" 2009, nr 5, s. 53-70). Ważne dla nauki znaczenie mają także wyniki badań naukowych Habilitantki dotyczące natury człowieka (np. *Importance of the Human Nature in Contemporary Conceptions of Law, in: Positive Law in Contemporary Legal Systems (The Materials of the International Scientific Conference Brest – Opole, Brest, 15th – 17th April, 2009)*, Edited by B. Lepieszko, D. Walencik, Brest 2009, p. 32-36) czy godności człowieka (np. *Immanuela Kanta i Matthiasa Mahlmanna próba humanistycznego uzasadnienia godności człowieka*, w: A. Dębiński, P. Stanisz, T. Barankiewicz, J. Potrzeszcz, W. Sz. Staszewski, A. Szarek-Zwijacz, M. Wójcik (red.), *Abiit, non obiit. Księga poświęcona pamięci Księdza Profesora Antoniego Kościa SVD*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2013, s. 273-299). Przykładów twórczego i oryginalnego wkładu Dr Jadwigi Potrzeszcz do polskiej (a także światowej) myśli prawniczej można podać jeszcze dużo więcej. Jej dorobek naukowy jest znany i ceniony w środowisku naukowym.

Wprawdzie Habilitantka nie dysponuje sumarycznym *impact factorem* publikacji naukowych według listy Journal Citation Reports (§ 4 pkt 3 Rozporządzenia), ani nie posiada danych na temat liczby cytowań publikacji według bazy Web of Science (§ 4 pkt 4 Rozporządzenia) oraz indeksu Hirscha opublikowanych publikacji według bazy Web of Science (§ 4 pkt 5 Rozporządzenia), ale udokumentowała, przytaczając odpowiednie cytaty na podstawie przeglądu polskiej literatury prawniczej, liczbę cytowań określoną

jako 42. Warto zaznaczyć, że dotychczas najczęściej cytowaną publikacją Dr Jadwigi Potrzeszcz jest monografia *Idea prawa w orzecznictwie polskiego Trybunału Konstytucyjnego* (Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 2007, ss. 301), która była także przedmiotem dyskusji podczas Jubileuszowego 50. Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr i Zakładów Prawa Konstytucyjnego (Gdynia, 24-26 kwietnia 2008 roku). Artykuły Habilitantki także cieszą się zainteresowaniem środowiska naukowego. Publikacje Dr Jadwigi Potrzeszcz cytowane są przede wszystkim przez przedstawicieli teorii i filozofii prawa, ale także przez konstytucjonalistów, administratywistów czy cywilistów. Fakty te niewątpliwie świadczą o ugruntowanej pozycji naukowej Habilitantki. Potwierdzają tę pozycję również recenzje naukowe jej niektórych publikacji.

Dr Potrzeszcz kierowała dwoma projektami badawczymi (*Pozytywistyczna a niepozytywistyczna koncepcja prawa* oraz *Współczesne paradygmaty niepozytywizmu w prawie i ich krytyka z punktu widzenia chrześcijańskiej kultury prawnej*). Aktualnie bierze udział w projekcie badawczym Wydziału Studiów Międzynarodowych i Politycznych Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie pt. *Biblioteka klasyki polskiej myśli politycznej – program badań i edycji źródeł do historii polskiej myśli politycznej*, w charakterze wykonawcy dzieła: Opracowanie merytoryczne wyboru pism Antoniego Szymańskiego – napisanie wstępu naukowego. Projekt jest finansowany przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego, w ramach Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki. Habilitantka spełnia zatem kryteria przewidziane w § 4 pkt 6 Rozporządzenia.

Za działalność naukową była dwukrotnie nagradzana (§ 4 pkt 7 Rozporządzenia). Otrzymała mianowicie Nagrodę zespołową II stopnia za publikację pt. „Filozofia prawa. Wybór tekstów źródłowych", przyznaną przez Rektora KUL (Lublin, 26 czerwca 2003 roku) oraz Wyróżnienie w III Konkursie im. Prof. Zygmunta Ziembińskiego (na najlepsze prace autorów polskich, opublikowane lub przygotowane w kraju lub za granicą w latach 2004-2005, z zakresu teorii prawa, prawniczych zastosowań logiki, socjologii prawa, metodologicznych zagadnień prawoznawstwa, etycznych problemów prawoznawstwa) w dziedzinie prac doktorskich za pracę pt. „Rozumienie idei prawa w orzecznictwie polskiego Trybunału Konstytucyjnego", Lublin 2005, napisaną pod kierunkiem prof. dr. hab. Antoniego Kościa SVD na Wydziale Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji KUL (Poznań, 27 kwietnia 2007 roku).

Dr Jadwiga Potrzeszcz wygłaszała referaty (11 razy) na międzynarodowych lub krajowych konferencjach tematycznych (§ 4 pkt 8 Rozporządzenia), w tym za granicą w języku angielskim.

Podsumowując tę część oceny dorobku naukowego Habilitantki stwierdzam, że jest on znaczący i zdecydowanie wykraczający ponad standardowo przyjęte wymagania w tym zakresie.

IV. Ocena dorobku dydaktycznego i popularyzatorskiego oraz współpracy międzynarodowej Habilitantki

Odnosząc się do kryteriów oceny określonych w § 5 Rozporządzenia, a w szczególności w pkt.1 dotyczącym uczestnictwa w programach europejskich oraz innych programach międzynarodowych i krajowych stwierdzam, że Habilitantka prowadzi indywidualne konsultacje dla studentów zagranicznych uniwersytetów uczestniczących w Programie Socrates-Erasmus w celu przeprowadzenia dla nich w języku angielskim egzaminu z przedmiotu Teoria i filozofia prawa (Theory and Philosophy of Law).

Aktywnie uczestniczyła w 26 międzynarodowych i krajowych konferencjach naukowych oraz 4 razy brała udział w komitetach organizacyjnych konferencji naukowych, w tym ogólnopolskich (§ 5 pkt 2 Rozporządzenia).

Jeśli chodzi o otrzymane nagrody i wyróżnienia (§ 5 pkt 3 Rozporządzenia) stwierdzam, że postanowieniem Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, Bronisława Komorowskiego, z dnia 31 lipca 2013 roku, Dr Jadwiga Potrzeszcz została odznaczona Medalem Srebrnym za Długoletnią Służbę.

We współpracy z pracownikami Katedry Teorii i Filozofii Prawa Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Habilitantka kieruje projektem: Międzyuczelniane Warsztaty Filozofii Prawa i Ochrony Praw Człowieka (§ 5 pkt 5 Rozporządzenia). W ramach tego projektu 18 czerwca 2013 roku odbyły się I Międzyuczelniane Warsztaty Filozofii Prawa i Ochrony Praw Człowieka pn. „Aspekty doktrynalne, normatywne i orzecznicze współczesnej ochrony praw człowieka". W maju 2014 roku planowane są II Międzyuczelniane Warsztaty Filozofii Prawa i Ochrony Praw Człowieka pn. „Wykładnia prawa – aspekty teoretyczne i praktyczne". W ramach projektu: Międzyuczelniane

Warsztaty Filozofii Prawa i Ochrony Praw Człowieka Warsztatów publikowane są artykuły w czasopiśmie naukowym oraz planowane jest opublikowanie monografii.

Dr Jadwiga Potrzeszcz ma swój udział w komitetach redakcyjnych i radach naukowych czasopism (§ 5 pkt 6 Rozporządzenia). Od stycznia 2012 roku pełni funkcję redaktora językowego w redakcjach dwóch prawniczych czasopism naukowych: „Studia Prawnicze KUL" oraz „Studia z Prawa Wyznaniowego". Ponadto jest członkiem Rady Programowej kwartalnika naukowego „Prawo i Więź".

Jeśli chodzi o członkostwo w międzynarodowych lub krajowych organizacjach i towarzystwach naukowych (§ 5 pkt 7 Rozporządzenia), Dr Jadwiga Potrzeszcz spełnia to kryterium poprzez członkostwo w Internationale Vereinigung für Rechts- und Socialphilosophie – IVR (Międzynarodowe Stowarzyszenie Filozofii Prawa i Filozofii Społecznej. Sekcja Polska) od 2002 roku; członkostwo w Komisji Prawniczej Polskiej Akademii Nauk Oddział w Lublinie od 2011 roku; członkostwo w Towarzystwie Naukowym Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II od 2005 roku oraz członkostwo w Stowarzyszeniu Absolwentów i Przyjaciół Wydziału Prawa KUL od 2006 roku.

Odnośnie do kryterium dotyczącego osiągnięć dydaktycznych i w zakresie popularyzacji nauki (§ 5 pkt 8 Rozporządzenia) chciałbym podkreślić, że Habilitantka aktualnie prowadzi wykłady, konwersatoria, ćwiczenia bądź seminaria magisterskie w zakresie takich przedmiotów jak: Teoria i filozofia prawa, Filozofia prawa, Wykładnia prawa, Aksjologia orzecznictwa polskiego Trybunału Konstytucyjnego, Historia myśli ustrojowej i społecznej oraz Socjologia prawa. Wcześniej prowadziła także Proseminarium oraz zajęcia z takich przedmiotów jak: Doktryny polityczno-prawne, Systemy socjologiczne i ekonomiczne, Wstęp do nauki o państwie i prawie, Wstęp do nauki o państwie, prawie i polityce, Prawa człowieka. Zastępowała także przebywającego na urlopie naukowym Profesora w prowadzeniu seminarium doktoranckiego z Filozofii prawa. Krótko prowadziła również w zastępstwie za zmarłego Profesora dwa wykłady: Filozoficzne podstawy prawa chińskiego oraz Wprowadzenie do prawa japońskiego. Należy zatem ocenić dorobek dydaktyczny Habilitantki jako znaczny.

Habilitantka sprawowała także opiekę naukową nad studentami (§ 5 pkt 9 Rozporządzenia). Była dotychczas promotorem 18 prac magisterskich. Pod jej kierunkiem pisane są kolejne prace magisterskie (7 zatwierdzonych tematów). Była także promotorem 48 prac dyplomowych oraz napisała recenzje 17 prac magisterskich. Ponadto jako opiekun

naukowy studentów sporządziła 2 opinie dotyczące zdolności i kwalifikacji studentów do pracy naukowej w związku u ubieganiem się o przyjęcie na studia doktoranckie i w związku z ubieganiem się o uzyskanie stypendium naukowego Fundacji Sapere Auso. Kilkakrotnie udzieliła także rekomendacji studentom ubiegającym się o uzyskanie stypendium na wyjazd za granicę w celach naukowych.

Dr Jadwiga Potrzeszcz sprawowała opiekę naukową nad doktorantami w charakterze opiekuna naukowego lub promotora pomocniczego (§ 5 pkt 10 Rozporządzenia). W dniu 21 lutego 2012 roku decyzją Rady Wydziału Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji KUL została powołana na promotora pomocniczego w przewodzie doktorskim mgr. Tomasza Barszcza, w którym pełniłem funkcję promotora. Tytuł rozprawy doktorskiej brzmi: *Nazwa analogiczna jako zasada argumentum a simili* (Lublin 2012). Publiczna obrona doktoratu odbyła się dnia 19 czerwca 2012 roku na Wydziale Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji KUL. Rada Wydziału na posiedzeniu w dniu 26 czerwca 2012 roku nadała mgr. Tomaszowi Barszczowi stopień naukowy doktora nauk prawnych, specjalność: teoria i filozofia prawa.

Ponadto Dr Jadwiga Potrzeszcz sprawowała opiekę naukową nad dwoma doktoratami, a mianowicie: 1) Łukasz Pikuła, *Idea prawa słusznego i jej znaczenie w myśli filozoficznoprawnej Rudolfa Stammlera*; promotor: ks. prof. Antoni Kość SVD; publiczna obrona: Lublin, 13 kwietnia 2010 roku, Wydział Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji KUL. Okres sprawowania opieki naukowej: rok akademicki 2008/2009. 2) Adam Kasprzyk, *Instytucja vacatio legis w polskim systemie prawa*; promotor: ks. prof. Antoni Dębiński; publiczna obrona: Lublin, 26 marca 2012 roku, Wydział Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji KUL. Okres sprawowania opieki: rok akademicki 2011/2012.

Habilitantka kilkakrotnie wyjeżdżała w celach naukowych za granicę (Universität Konstanz – Niemcy; Universität Freiburg – Niemcy) (§ 5 pkt 11 Rozporządzenia). Jest także Ekspertem Ośrodka Przetwarzania Informacji (OPI) – Instytut Badawczy (§ 5 pkt 13 Rozporządzenia). Do pozostałych osiągnięć Habilitantki należy zaliczyć pełnione funkcje, a mianowicie: funkcję Sekretarza Katedry Teorii i Filozofii Prawa (od 2002 roku – aktualnie), funkcję Członka Wydziałowej Komisji Rekrutacyjnej (od 2003 roku – aktualnie), funkcję Protokolanta na rozprawach doktorskich w Instytucie Ogólnych Nauk o Prawie (w roku akademickim 2007/2008) oraz w Instytucie Prawa (od 2008 roku –

aktualnie), funkcję Członka Rady Instytutu Prawa jako przedstawiciela młodszych pracowników naukowych (w kadencji: 2008-2012).

Obiektywny wymiar aktywności naukowej, dydaktycznej i organizacyjnej Dr Jadwigi Potrzeszcz stanowią wyniki oceny dokonanej przez Uniwersytecką Komisję Oceniającą. Dotychczas ocena taka była przeprowadzana trzykrotnie. Uniwersytecka Komisja Oceniająca, w ramach okresowej oceny nauczycieli akademickich, przyznaje oceny: A, B, C i D, gdzie A stanowi ocenę najwyższą, a D ocenę najniższą. Dr Jadwiga Potrzeszcz uzyskała za poszczególne lata następujące wyniki oceny: 1) ocena za lata 2006-2008: B; 2) ocena za lata 2008-2010: A; 3) ocena za lata 2011-2012: A.

W mojej ocenie dorobek dydaktyczny i popularyzatorski Habilitantki, a także jej dorobek w zakresie współpracy międzynarodowej jest obszerny, wartościowy i znaczący.

V. Konkluzja

Dorobek naukowy Dr Jadwigi Potrzeszcz oceniam jako wartościowy i oryginalny. Podejmowane przez nią badania naukowe są ważne, nowatorskie, doniosłe zarówno z teoretycznego, jak i praktycznego punktu widzenia. Zarówno wskazana na podstawie art. 16 ust. 2 pkt 1 Ustawy monografia, jak i pozostały dorobek naukowy stanowią znaczny wkład Dr Jadwigi Potrzeszcz w rozwój nauk prawnych w zakresie prawa, a w szczególności w zakresie teorii i filozofii prawa. Na podstawie oceny dotychczasowych osiągnięć naukowo-badawczych, oceny w zakresie dorobku dydaktycznego i popularyzatorskiego oraz współpracy międzynarodowej Habilitantki, otrzymanych przez nią nagród i wyróżnień stwierdzam ponadto, że Dr Jadwiga Potrzeszcz wykazuje się istotną aktywnością naukową.

Konkludując stwierdzam jednoznacznie z pełnym przekonaniem, że Dr Jadwiga Potrzeszcz spełnia wszystkie wymogi stawiane osobom ubiegającym się o uzyskanie stopnia doktora habilitowanego, określone w ustawie z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach naukowych i tytule w zakresie sztuki.

Lublin, dnia 12 lutego 2014 r.